

TIP EĞİTİMİNDE PSİKİYATRİNİN YERİ VE ÖNEMİ*

Orhan DOĞAN*

ÖZET

Bu yazıda, Türkiye'de tıp ve psikiyatri eğitiminin durumu, tıp eğitiminde psikiyatrinin önemi gözden geçirilmiştir. Psikiyatri eğitimi tartışılmış ve iyileştirilmesi için bazı öneriler sunulmuştur.

Anahtar Sözcükler: Eğitim, psikiyatri, tıp,

The Importance and Situation of Psychiatry in Education of Medicine

SUMMARY

In this article, it was reviewed that the situation of medical and psychiatry education in Turkey, and the importance of psychiatry in medicine education. Psychiatry education was discussed and presented some suggestions to improve psychiatry education.

Key Words: Education, psychiatry, medicine.

Türkiye'de Tıp Eğitimin Durumu

Tıp eğitimi nitelik yönünden tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de tartışılmakta, niteliğini artırma ve iyileştirme çareleri aranmaktadır. Artan bilimsel bilgilere ve teknolojik gelişmelere, değişen sosyo-kültürel duruma, artan tıp fakültesi ve öğrenci sayısına, değişen hasta-hekim ilişkisine, biyopsikosos-

yal tıp yaklaşımının yaygınlaşmasına koşut olarak tıp eğitiminin yeniden değerlendirilmesi ve düzenlenmesi konusunda görüş birliği vardır.

Ülkemizde, tıp eğitiminden, eğitimi verenler de, alanlar da; sağlık hizmetlerinden ise bu hizmetleri alanlar da verenler de hoşnut değildir. Üstelik, bu alanlardaki hoşnutsuzluk ya da doyumumsuzluk herkeste giderek artmaktadır. Bu durumda tıp eğitiminde ve sağlık uygulamalarında önemli sorunlar var demektir. Belirtilen hoşnutsuzlukları ortaya çıkaran çeşitli etkenler olmakla birlikte, bu yazıda eğitimle ilgili sorunlar üzerinde durulacaktır.

Tıp eğitimiyle ilgili sorunların başında tıp fakültesi ve öğrenci sayısının çok olması, araç-gereç donanımının yetersiz olması, öğretim üyelerinin nicelik ve nitelik yönlerinden yetersiz olması gelmektedir. Bu olumsuz etkenler üç büyük ilden çevre illere doğru gittikçe artmaktadır. Bu olumsuzluklar eğitimin niteliğini düşürmektedir. Oysa, tıp eğitimi ve sağlık alanlarında ödün verilemeyecek tek konu niteliktir.

Ülkemizde bir sağlık ve daha özelden ruh sağlığı politikasının olmaması, hekim sayısının yeterli hatta çok olmasına karşın hekim dağılımının bozuk olması, uzmanlığa öncelik verilerek birinci basamak sağlık hizmetlerinin önemsenmemesi, son yıllarda tıp fakülteleri için önceliği tıpta uzmanlık sınavının (TUS) alması tıp eğitimi doğrudan ve olumsuz olarak etkilemektedir. Eğitim ve meslek

+ III. Sosyal Psikiyatri Sempozyumu'nda bildiri olarak sunulmuştur (Çanakkale 1996).

* Prof. Dr. Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi Psikiyatri ABD, Sivas.

yaşamında görülen bu etkenler tıp fakültesi öğrencilerinin öğrenimleri sırasında ilgi alanlarını, çalışma biçimlerini ve ağırlık verecekleri konuları da belirlemektedir.

Ülkemizdeki tıp eğitimi bilgi, beceri ve uygulamaya ağırlık vererek uygun davranışlar kazandırmaktan çok, bilgi aktarmaya dayanmaktadır. Bu yönüyle eğitim değil, öğretim yapıldığını söylemek yanlış olmaz. Öğrencilerin kuramsal ve uygulamalı çalışmalara etkin biçimde katılması, sistemi öğrenmeleri, yeterli düzeyde uygulama yapmaları mümkün olamamaktadır. Oysa, tıp eğitiminin sağlık alanında bilgi ve beceri kazandırmaya yönelik olmasının gerektiği bilinmekte ve kabul edilmektedir. Tıbbın uygulamalı bir disiplin olduğu gözönüne alınır, ülkemizdeki eğitimin bu yöndeki yetersizliği ortaya çıkar. Almaşık (alternatif) tıp eğitimi modelleri bunu gidermeye yönelik çabaları ortaya koymaktadır.

Türkiye'de Psikiyatri Eğitiminin Durumu

Ülkemizdeki tıp eğitimine bu genel bakışın ardından psikiyatri eğitiminin tıp eğitimindeki yeri gözden geçirilecektir. Öğrencilere göre, bir tıp dalının eğitimdeki ağırlığı ve önemi o dalın ders saati, staj süresi ve TUS'ta o dala ilgili kaç soru sorulduğu ile belirlenmektedir. Öğrencilerin bir tıp dalıyla ilgili karar verirken, genellikle o dalın niteliklerini, hekimlik yaşamlarında gerekliliğini gözönüne almaları görülmektedir. Bu bakış açısının egemen olduğu öğrenciler psikiyatrinin önemini kavrayamamakta, önemsiz görmekte, değişik nedenlerle psikiyatriden uzak durmaktadır.

Hem psikiyatrinin, hem de psikolojinin (sosyoloji, antropoloji, ekoloji, etoloji, sibemetik, etik...) ilgi alanına giren davranış ve davranış bozukluklarıyla ilgili olan *Davranış Bilimleri* dersi birinci sınıfta verilmektedir. Bu derste insanın davranışları ve davranış bozukluklarının temelleri bedensel-ruhsal toplumsal yönlerden ele alınmaktadır. Sağlık ve hastalık davranışları, hasta-hekim ilişkisi, iletişim, tıbbi etik, davranışların ruhsal-toplumsal yönleri... gibi konular psikiyatriyle de yakından ilgilidir.

Psikiyatri eğitiminde doğrudan yer alan dersler üçüncü sınıfta yer almakta ve bu derslerde psikiyatriye giriş olarak adlandırabileceğimiz konular işlenmektedir. Bu dersler fakültelere göre değişebil-

mekle birlikte, ortalama onbeş saattir. Ders konularının her fakültenin ilgili anabilim dallarınca belirlenmektedir.

Psikiyatri stajı dersleri ve uygulaması beşinci sınıfta yer almaktadır. Ülkemizde psikiyatri stajı genellikle dört hafta, birkaç fakültede üç hafta, bir fakültede iki haftadır. Stajda verilen ders saatleri için ortalama bir sayı vermek güçtür. Dört haftalık staj süresinde elli saat kuramsal dersin olduğu fakültelerde de, üç haftalık staj süresinde doksanaltı saat dersin olduğu fakülte de vardır. Bu açıdan fakülteler arasında büyük farklılıklar bulunmaktadır. **Staj**, ilgili anabilim dalının kuramsal dersleriyle, uygulamanın birlikte yürütüldüğü bir çalışmadır. Öğrencilerin o dala ilgili kuramsal bilgilerin gerekli ve yeterli düzeyde verilmesinin yanısıra, hasta-hekim ilişkisi, öykü alma, hasta hazırlayıp sunabilme ve izleme çalışmaları stajın önemli özelliklerindedir. Ülkemizde psikiyatri stajının kuramsal derslerinin gereğinden çok ve ayrıntılı olduğu görülmektedir. İstenen ve beklenen, (tıp fakültelerinin işlevi "iyi hekim yetiştirmek" olduğundan) kuramsal derslerin bir pratisyen hekim için en gerekli konuları ve bilgileri kapsamasıdır. Staj yapan bir öğrencinin o dala ilgili gerekli kuramsal bilgileri öğrenmesi kadar vizitlere, olgu sunumlarına, seminerlere, hastayla ilgili her tür etkinliklere katılması da önemlidir. Stajda bunlara ağırlık verilirse, öğrenci ruhsal bozukluğu olan hastadan çekinmez, önyargısız olabilir, bu hastalarla çalışabilir ve öğretim üyesini örnek almayı gerçekleştirebilir.

Sağlığın üç temel ögesi olan bedensel, ruhsal, toplumsal öğelerin tümü ayrı ayrı önemlidir ve birbirleriyle sürekli etkileşim içindedir. Hemen her tıp dalı insanların bedensel sağlığıyla ilgilenirken, buna ek olarak insanın ruhsal-toplumsal yönleriyle salt psikiyatri ve kısmen halk sağlığı dalları ilgilenmektedir. **Çağcıl tıp anlayışına göre hekime başvuran insanların bir bütün olarak değerlendirilmesi gerektiğinden, ruhsal-toplumsal yönlerin de gözardı edilmemesi gereklidir.** Bu yaklaşımla değerlendirildiğinde, psikiyatrinin tıp eğitimindeki önemi kendiliğinden ortaya çıkar.

Bir hastanın kendine özgü duyguları, düşünceleri, değer yargıları, kişiliği olan bir insan olduğu hiç unutulmamalıdır. Genel olarak uygulamada bunu dikkate alan tıp dalı da psikiyatridir. Bunun en somut örneği, psikiyatrinin hasta-hekim ilişkilerine,

iletişime, kültürel özelliklere ve tıbbi etik konularına da eğitimde yer vermesidir. Hasta-hekim ilişkisi her tıp dalında yeterince (ya da hiç) işlenmediği için hastasına bağırın, küfreden, hatta vuran hekimler vardır. Öte yandan tıbbi etik tüm tıp dallarını ilgilendirir. Oysa, bu alanın salt psikiyatryi ilgilendirdiği biçiminde bir önyargı oluşmaya başlamaktadır. Ne yazık ki, bu terimi duymayan, ya da ne olduğunu bilmeyen hekim sayısı çöktür.

Tıp fakültesi öğrencilerinin ve hekimlerin psikiyatrye karşı tutumları ya da bakış açıları nasıldır? Bu soruya yanıt vermeye çalışırken ütkemizle ilgili veri sunmak güçtür. Amerika Birleşik Devletleri ve Venezuela'da yapılan çalışmalar (Wolf ve ark. 1991, Baptista ve ark. 1993) öğrencilerin ve hekimlerin psikiyatrye bakış açılarının olumsuz ya da orta düzeyde olumlu olduğunu ortaya koymuştur. Olumsuz tutum erkek öğrencilerde kız öğrencilere göre daha yüksek oranda bulunmuştur. Hekimler arasında olumsuz tutumu hekimlerin kıdemi etkilememiştir.

Neler Yapılmalı?

Psikiyatrinin tıp eğitiminde hakettiği yeri alması ve öneminin vurgulanması, iyi hekim yetiştirilmesinde katkıda bulunması için neler yapılmalıdır? Bu soruya yanıt vermek ve ilkeleri belirlemek kolay olmasa da, bazı önerilerde bulunulabilir:

1. Tıp eğitiminin, tıp fakültelerinin, eğitim verenlerin, öğrencilerin nicelik ve nitelik yönlerinden gözden geçirilmesi; bulunan sonuçlara uygun olarak gerekli ve yeterli düzenlemelerin yapılması. Tıp eğitimi modellerinin araştırılıp incelenerek yeni tıp eğitimi modelinin geliştirilmesi ve uygulanması.

2. Tıp eğitiminin TUS'a yönelik olmaktan çıkarılarak gerçek işlevi olan iyi hekim yetiştirmeye yönelik olması. Günümüzdeki uygulama öğrencilerin iyi hekim olmalarına engel olmakta, onları mesleğe yabancılaştırmaktadır.

3. Tıp eğitiminde hastayı bir bütün olarak görme anlayışı yerleştirilmeli, eğitim bu yönde yapılmalıdır. Temel tanılmal bilgilerin çoğu görüşme ile sağlanır. Hekimin tıbbi bilgilerinin ve becerilerinin yanısıra, kişilerarası becerilerini hastanın doyumunu ve uyumunu da belirler ve hastalığın sonlanmasını önemli ölçüde etkiler. Sağlık uygulamalarıyla ilgili

toplum hoşnutsuzluğunun artması bir ölçüde kişilerarası ilişkilerdeki yetersizliklerle ilgilidir (Koyoma 1994).

4. Öğretim üyeleri özellikle staj süresinde öğrenci için örnek olabilmelidir.

5. Staj süresinde kuramsal derslerin yanısıra, uygulamaya daha çok ağırlık verilmelidir. Örneğin, vizitler, olgu sunumu, hasta-hekim ilişkileri, uygulamaların tıbbi etik yönünden tartışılması, hasta hazırlama, role-playing...

6. Kuramsal dersler TUS'a hazırlık biçiminde olmamalı, genel tıpta çalışacak pratisyen hekimlerin gereksinmelerine ve iyi hekim yetiştirmeye yönelik olmalıdır.

7. Tıp fakültesinde öğrenci olmak ve tıp eğitimi almak öğrencilerin bedensel ve ruhsal sağlığını olumsuz yönde etkileyen stresli bir durum olarak bilinir. Bu nedenle kuramsal derslerde stres, kriz, başetme yolları, iletişim, problem çözme gibi temel kavramlara da yer verilmesi ve bunların uygulamalarının yapılması gerekir (Mosley ve ark. 1994).

8. Öğrencilerin ve hekimlerin psikiyatrye bakış açılarının olumlu duruma getirilmesi için doğru ve yeterli bilgilerin sunulduğu toplantıların düzenlenmesi.

9. Kalıplaşmaya izin vermeden mezuniyet öncesi ve sonrası psikiyatrye eğitiminin belirli bir esneklik içinde standart duruma getirilmesi.

10. Tıp eğitiminin öğrencilik yıllarıyla sınırlı olmadığını ve sürekli bir eğitim olduğunu gözönüne alarak başta pratisyen hekimler olmak üzere, tüm hekimlere çağcıl tıp anlayışı, hasta-hekim ilişkisi, tıbbi etik, iletişim, sık görülen ruhsal bozukluklar gibi konularda konferans, kurs, seminer, panel, sempozyum düzenlemek.

Sonuç

Tıp eğitiminde psikiyatrinin yeri ve önemi gerektiği ölçüde ortaya konamamaktadır. Bu durum psikiyatrinin dışındaki etkenlerle de ilişkili olmakta birlikte, öğretim üyesi psikiyatristlerin bu alanda yapabilecekleri çok şeyler vardır. Ancak psikiyatrye eğitiminin genel tıp eğitiminden bağımsız olarak düşünülüp bazı düzenlemelerin yapılması da doğru

değildir. Bu konuda bir şeyler yapmaya çalışırken ülkenin sağlık politikasının oluşturulması, ruh sağlığı politikasının oluşturulması, öğretim üyeleri ve öğrenci sayılarının gereksinmelere göre doğru olarak saptanması, eğitimin niteliğinin artırılması, psi-

kiyatriye ve genelde tıp fakültelerine (hekimlere) bakış açısının olumlu duruma getirilmesi, kuramsal derslerle uygulama sürelerinin istenen düzeyde dengelenmesi... gibi konular gözönüne alınmalıdır.

KAYNAKLAR

Baptista T, Perez CS, Mendez L ve ark (1993) The Attitudes Toward Psychiatry of Physicians and Medical Student in Venezuela. *Acta Psychiatr Scand*, 88:53-59.

Koyoma T (1994) Effective Doctor-patient Interaction and Communication: Psychiatric Point of View. *Hokkaido-Igaku-Zasshi*, 69:1081-1085.

Mosley THJr, Perrin SG, Neral SM ve ark (1994) Stress,Coping, and Well-being Among Third-year Medical Students. *Acad Med*, 69:765-767.

Wolf TM, Randall HM, von Almen K ve ark (1991) Perceived Mistreatment and Attitude Change by Graduating Medical Students: A Retrospective Study. *Med Educ*, 25:182-190.